

Jernbaner og okkupasjonstid

direktør Lorenz Vogt

Vi fremmer i sin tid vårt program for de tyske myndigheter. De blir bevisstret for det det ikke derfor være mulig hvis man fra tysk side skal kunne si, at intet blir gjort av oss.

Direktør O. W. Eger i møte 17. mai 1940. Riksadvokatens meddelelsesblad nr 46 side 78.

Det møte hvorfra ovenstående sitat er hentet fant sted i nevnden for industri og omsetning. Til dette var innkalt representanter bl. a. fra statsbanene. Det gjaldt arbeidet i samarbeide med okkupantene for å holde arbeidslivet i gang. Arbeidene blev også fremmet således at tyskerne ikke kunde si, at intet blev gjort.

Men for å ta et enkelt område: Jernbanebygningen. Var det riktig eller var det galt å fremme denne i okkupasjonstiden? Det var særlig Sørlandsbanen og Nordlandsbanen det gjaldt. Vi vet nu at disse baner ikke blev til noen fordel for tyskerne. Vi vet videre, at uten det arbeidet som blev utført under samarbeidet med tyskerne vilde vi i dag ikke hatt jernbanen helt frem til Stavanger. Vi vet videre, at Nordlandsbanen ikke vilde være kommet så langt som den ny er. Men var det allikevel riktig for hordmenn å bygge banen? Jeg mener ja, men Hølesterett har i en kjennelse den 7. juni 1947 uttalt med Hrd. dommer Soelseth som forstevoterende og tiltrådt av hølesterettsdommerne Larsen, Kruse-Jensen og Thrapp samt jusitarius Stang følgende:

At Nordlandsbanen var en jernbane av den største strate-

giske betydning for fienden under krigen og utvilsomt og man må vel tro på at fra at dette betydelige arbeid blev satt i gang av fienden berol. Dette er etter min mening tilstrekkelig til å Normanns virksomhet objektivt sett er rettsstridig og også utilberlig bistand til fienden.

Jeg tilføjer at herredretten nærmest synes å ha gått ut fra at Nordlandsbanen som jernbane skulle være ferdig og til nytte for at Normanns forhold skulde ansees som utilberlig bistand. Etter min opfatning er en sådan forståelse uriktig. Man kjenner ikke til hvad fiendens planer faktisk gikk ut på, og det er ikke utenkelig, at om fiendens prinsipielle mål var å få hele banen ferdig, så hadde fienden allikevel tilstrekkelig motiv til å gå i gang med arbeidet selv om banen bare delvis blev ferdig, og fienden kunde endog ha interesse av å gå i gang med arbeidet selv om den ikke oppnådde mer enn delvis lettelse i sin trafikk, f. eks. ved at terrenget på enkelte strekninger blev utjevnet slik at trosstransporter kunde gå fortore. Selv med en sådan underordnet nytte av anlegget kunde det nemlig ut fra et militært syn være berettiget å gå i gang med det og deltagelse efter frivillig overenskomst med fienden eller firmaer som representerte fienden i fremme av dette formål, må også ansees som rettsstridig bistand.

At det kanskje for en eller annen kyndig mann kan ha vært klart at Nordlandsbanen ikke kunde bli ferdig mens krigføringen pågikk er derfor ikke til hinder for at rettsstridig bistand foreligger ved frivillig deltagelse i arbeidet. Og i sin almindelighet vil derfor en

gjeld forståelse av situasjonen som man kan si at bestemmelsen faktisk var således ikke kunde være mer end straffmyndighets omsetning.

Det betyr derfor at en virkelig forståelse av loven når herredretten på grunnlag av at Nordlandsbanen ikke blev ferdig for krigstidens opphør og som jernbane nytte for fienden har frippnet Normann.

På det tidspunkt da denne kjennelse blev avsat var Hølesterett ukjent med det ovenfor omtalte møte i nevnden for industri og omsetning og de øvrige møter, hvori arbeidet ved jernbanene blev drøftet. Det kan derfor være riktig å sitere mere fra disse møter. Der blev behandlet såvel veisom jernbanesparsmål — begge for så vidt ikke strategisk betydningsfulle. Jeg siterer:

Direktør Jahn: Ingen av statens anlegg er stanset, efter den oppgave jeg har er det vesentlig kommunale.

Direktør Gunnar Schjelderup: Er det noen mulighet for fortsatt elektrifisering av jernbanene?

Generaldirektør Hoff: Vi har kobber nok til anlegget Neslandsvatn—Kristiansand, men materialer til utvidelse av rullende materiell har vi ikke.

Gunnar Schjelderup: 5000 å 6000 tons kobber kan vi regne med å komme op i. Det er håp om å sette Hovland Gruber i Telemark i gang, men det kan være spørsmål om vi får lov til å beholde vårt kobber.

Allerede i møte den 8. mai hadde Volan uttalt: «Den viktigste oppgave er først å bringe transportvesenet, broer og jernbaner i orden. Her må kreftene settes inn uten hensyn til budjetter og tidligere arbeidsmetoder. Arbeidet må foregå i lyntempo og ved hjelp av private entreprenører.» Banedirektør Aubert meddelte, at arbeidet på Sørlandsbanen går normalt og

Fortsettelse side 11

BRAKKELIV i Nordlandsbanen

TB 26.11.49

... anvendelse av ... (Hadde man ønsket å sabotere var her flaskehalsen angitt. Men det ønsket man ikke.) Direktør Gunnar Schjelderup «meddelelse» (samme side i Riksadvokatens meddelelsesblad) at flere kommuner hadde henvendt sig til nevnden for å få ordnet sprengstoffspørsmålet og nevnden hadde i går (8. mai 1940) hatt en samtale med den tyske major Neff og fremholdt viktigheten av å få sprengstoffindustrien igang, hvilket han t pieblikkelig å ta opp med de militære myndigheter.»

De her nevnte ting hadde Hølesterrett ikke kjennskap til, da det avsa sin ovenfor nevnte kjennelse. Jeg har funnet det riktig å sikre de offisielle og offentlige dokumenter såvidt utførlig for å gi et bilde av situasjonen. Selvsagt kan jeg ikke gjengi alt hvad Hølesterrett ikke visste — det vilde bli for meget. Men jeg står selvsagt til disposisjon med ytterligere siter om så ønskes. Det er etter min mening intet å bebreide Hølesterrett av 1947 i denne forbindelse. Retten skal dømme etter de fremlagte bevisligheter. Det gjelder forsåvidt det samme som Hølesterrett senere uttalte om lagmannsrettsdommen i Huun-saken i Bergen. (Hølesterettsdommer Sigmund Fougners votum):

Jeg legger til at det i og for sig er vel forståelig, at lagmannsretten ved sakens behandling såvidt tidlig som våren 1946 ikke er stanset opp ved de sider av saksforholdet som jeg nettop har berørt. Man var den gang stort sett neppe klar over i hvilken utstrekning, såvel gode norske myndigheter som næringsorganisasjonene var gått inn for et samarbeide med tyskerne som faktisk innebar bistand til flenden i meget betydelig utstrekning gjennom industriell produksjon. Etterhvert er opplysningene herom trukket frem.

de har måttet trekkes frem. Jeg har det ikke vært. Der kan i denne forbindelse intet behvies Hølesterrett — vel de myndigheter, som har sittet på opplysningene. Også påtalemyndigheten burde allerede fra første stund av ha lagt sitt arbeide bredere an. Den vilde da ha spart sig selv for

... at lagmannsretten dom med hovedforhandling opheves i sin helhet.

Det skulde synes naturlig at Hølesterrett i 1947 hadde reist det samme spørsmål for Nordlandsbanens — og også for Sørlandsbanens — vedkommende: Hvad er der gjort med dem som vitterlig bygget disse baner — med entreprenørene — som også med leverandørene. Når spørsmålet ikke blev reist tør grunnen dels være, at der i 1947 var den annen førstvoterende i Hølesterrett enn i 1949, dels at mentaliteten også i Hølesterrett var en annen i 1949 enn i 1947. Forståelsen var blitt større i mellomtiden. Ennu savner dog offentligheden det foredrag som banens hovedentreprenør holdt i London under okkupasjonen. Det skal ha vært både saklig, rolig og objektivt og egnet til å klarlegge begrepene, selvom det blant tilhørerne i London vakte en viss overraskelse, da det blev holdt. Disse trodde i altfor høi grad på legenden om den absolutte motstand.

Jeg har i ovenstående utelukken- de holdt mig til offisielle og offentlige dokumenter. De viser med tydelighet, at myndighetene i 1940 og fremover inntok et helt annet standpunkt enn det man senere vilde vedkjenne sig. Det viser videre, at der den første tid efter 1945 — man kan si helt til 1949 (Huundommen) om enn gjennom overgangen hersket stor uklarhet om forholdene under okkupasjonen. Dette har ledet til fengsel og dom over mennesker, som aldri skulde lidt sådan overløst. Det har videre ledet til en splittelse innen det norske folk, som har vært ytterst politisk uheldig og kan få konsekvenser, som idag ikke lar sig overse.

Det meddeles, at der efter Huundommen er kommet en rekke krav om ettergivelse av ilagte bøter. Det er naturlig. Men konsekvensene bør bli større. Der bør nedsettes et utvalg av menn og kvinner til å gjennomgå rettsoppgjøret og til å fremkomme med forslag til en samlet revisjon. Dette utvalg bør bestå av menn, som ikke har hatt noe eller iallfall minst smulig med saken, og flere kvinner og som ikke har vært involvert under ok-

... eller den annen side. De man står overfor er rettsoppgjøret kan et sådant utvalg innsending aldri bli annet enn rådgivende. De administrative ordningers myndigheter, i første rekke riksadvokaten — bør så ta sitt standpunkt til de enkelte saker. Det forhindrer ikke, at en sådan nevnds innstilling i realiteten kan bli avgjørende. Det naturlige er her, at Stortinget — protokollkomiteen — tar initiativet. Mennene må kunne finnes, bare man frir sig fra den almene overtro i visse kretser, at der ikke finnes mennesker utenfor Oslo og nærmeste omegn. Nevndens konklusjon vil sikkert bli klar efter et av følgende alternativ:

1. Ophevelse og opreisning for tusener av straffede eller
2. videre fremrykning av de gamle linjer med tiltale mot tusener, hvis saker av en eller annen grunn ikke er fremmet.

Jeg tror og håper inderlig på det første alternativ. Der har vært anrettet ulykker nok. Men det forutsetter at man avskriver legenden om den ubetingede motstand.

Den uttalelse av direktør C. W. Eger, som — sikkert uten at datoen har vært tilskikt — blev avgitt 17. mai 1940 og som er anført som motto over denne artikkel gav nemlig, om enn i noen krass form, uttrykk for administrasjonsrådets og nevndens prinsipielle syn: Der skulde samarbeides og da ethvert samarbeide forutsetter en viss tillit, måtte man ikke forspille tyskernes.

Lorentz Vogt.

Dødsfall

NEW YORK, 25. nov.

(NTB). Bestyrer Julius N. Hoff, Brooklyn, er død, 66 år gammel. Han var født i Trøndelag men vokste opp i Tønsberg. I 6 år var han formann i styret for Det norske Barnehjem i Brooklyn og var også med i ledelsen av en rekke andre norske institusjoner og foreninger.

HITLERS finansminister dr. Hjalmar Schacht, skal likevel stilles for en ny denazifiseringsdomstol.

Hall Redningshøyskolen